

Kysely- ja välityspalvelu

Toiminnallinen määrittely

Versio 1.2

www.thl.fi

OHJAUS 11/2017

Kysely- ja välityspalvelu

Toiminnallinen määrittely

Versio 1.2

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

978-952-302-889-0 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-4172 (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-889-0>

Helsinki, 2017

Sisällys

1	JOHDANTO.....	6
1.1	MÄÄRITTELYJEN TOTEUTUS	7
1.2	KESKEISET KÄSITTEET	7
2	TAUSTA.....	8
2.1	LAINSÄÄDÄNTÖ	8
2.1.1	<i>Asiakastietolaki</i>	8
2.1.2	<i>Vaiheistusasetus</i>	9
2.1.3	<i>THL:n määräys</i>	9
3	TOIMIJAT JA TOIMINNALLISET PROSESSIT	10
3.1	TODISTUSTEN JA LAUSUNTOJEN KÄYTTÖTARPEITA.....	10
3.2	TOIMINNALLISTEN PROSESSIEN KUVAUKSET	11
4	YLEISKUVAUS KYSELY- JA VÄLITYSPALVELUSTA	14
4.1	RAJAUKSET	17
4.2	ARKKITEHTUURILINJAUKSET	17
4.3	KÄSITEMALLI.....	19
5	KÄYTTÖTILANTEET JA TYÖNKULUT.....	21
5.1	TODISTUSTEN TAI LAUSUNTOJEN VÄLITYS	21
5.2	TODISTUSTEN TAI LAUSUNTOJEN KYSELY	22
6	TOIMINNALLISET VAATIMUKSET	24
6.1	VÄLITYKSEN PERUSTEEN ANTAMINEN	24
6.2	VÄLITYSPALVELU.....	25
6.3	KYSELYPALVELU	26
7	EHDOTUKSET JATKOTOIMENPITEIKSI	29
7.1	TOIMINNALLINEN VAIHEISTAMINEN	29
7.2	LINJAUKSET.....	32

Avainsanat: Kysely- ja välityspalvelu, todistukset, lausunnot, lomakkeet.

1 Johdanto

Sosiaali- ja terveydenhuollon todistusten ja lausuntojen kysely ja välitys Kanta-palveluihin toteutetaan sosiaali- ja terveysministeriön (STM), Kansaneläkelaitoksen Kanta-palvelut -yksikön ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Tietopalvelut-osaston Operatiivisen toiminnan ohjaus-yksikön (OPER) yhteisenä toimeenpanohankkeena. Hanke toimeenpannaan vaiheittain vuosina 2016-2017.

Terveidenhuollon todistusten ja lausuntojen arkistointi perustuu lakiin asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007) sekä STM:n vaiheistusasetukseen terveydenhuollon valtakunnallisista tietojärjestelmäpalveluista (1257/2015). Asetuksen liitteissä on lueteltu ne potilaan hoidon yhteydessä syntyneet todistukset, lausunnot ja mielenterveysasiakirjat, jotka sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatiot on veloitettu tallentamaan Kanta-palveluiden arkistopalveluun 31.12.2017 mennessä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjojen kysely- ja välityspalvelun tarpeet ylittävät vaiheistusasetuksen ja THL:n antaman määräyksen 3/2015 asiakirjalaajuuden. OPER vastaa Kanta-palveluihin tallennettavien todistusten, lausuntojen ja mielenterveysasiakirjojen arkistointiin liittyvien toiminnallisten määrittelyiden lisäksi todistusten ja lausuntojen kysely- ja välityspalvelun toteutusta varten laadittavista toiminnallisista määrittelyistä yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Kelan Kanta-palvelut -yksikkö vastaa todistusten ja lausuntojen kysely- ja välityspalvelun teknisestä määrittelystä ja toteutuksesta.

Tämä toiminnallinen määrittely toimii pohjana Kanta-palveluiden yhteyteen toteutettavan kysely- ja välityspalvelun toteutukselle. Kuvaus keskittyy ensisijaisesti toiminnallisiin tarpeisiin ja niihin liittyviin todistusten ja lausuntojen välityksen perusteisiin. Dokumentti kuvaa ensimmäisen ja toiseen vaiheen toteutuksen toiminnalliset vaatimukset kysely- ja välityspalvelulle sekä tunnistaa esiin nousseet jatkokehitystarpeet yleisemmällä tasolla.

Toteutuksen vaiheistus on tehty siten, että ensimmäisessä vaiheessa toteutetaan nykyisen välityspalvelun laajentaminen sekä kiireellisimmät kyselypalvelun toiminnallisuudet. Toisessa vaiheessa toteutetaan toimialakohtaisesti keskitetyn välityspalvelun vaatimat toiminnallisuudet sekä joustavammat kyselypalvelun hakumahdollisuudet. Vaiheessa kolme on jatkokehitykseen liittyviä toiminnallisuuksia, joiden tarpeellisuutta arvioidaan myöhemmässä vaiheessa tarkemmin.

Tekstissä linjaukset ja vaatimukset on korostettu seuraavasti:

Linjaus: Tehty linjaus, jota toteutuksen tulee noudattaa.

ID	Vaatus: Vaatus toteutukselle.	Rooli: Osoitettu roolille.
----	-------------------------------	----------------------------

1.1 Määrittelyjen toteutus

Määrittelyihin liittyvä pääasiallinen taustatyö on toteutettu työpajamuotoisena työskentelynä sekä haastatteluilla. Työpajoja pidettiin marras-joulukuussa 2016 kaksi, joista ensimmäisen järjesti THL ja jälkimmäisen Eläketurvakeskus. Joulukuun lopussa pidettiin työkokous Kansaneläkelaitoksen Kanta-palvelut -yksikön kanssa. Lisäksi THL järjesti yhden työpajan tammikuussa 2017, jossa esiteltiin määrittelyiden tuotosta. Tuotoksena syntyi kysely- ja välityspalvelun toiminnallinen määrittelydokumentti.

1.2 Keskeiset käsitteet

Termi	Selite
Järjestelmäprofiili	Valtakunnallisesti määritelty toiminnallisten vaatimusten profiili, jonka avulla ilmaistaan eri käyttötarkoituksiin käytettävien sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmien kansalliset vähimmäisvaatimukset
Kansallinen palveluarkkitehtuuri -ohjelma (KaPa)	Kansallinen ohjelma, jonka avulla luodaan ja toteutetaan digitaalisten palveluiden infrastruktuuri
Koodistopalvelu	THL:n ylläpitämä valtakunnallinen palvelu, jonka tehtävänä on julkaista ja jakaa sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisissä tietojärjestelmissä hyödynnettäviä koodistoja, termistöjä ja luokituksia sekä ylläpitää rekisteritietoja
Kysely- ja välityspalvelu	Kanta-palveluihin kuuluva tietojärjestelmäpalvelu, jonka avulla potilastietoihin kuuluvat todistukset ja lausunnot voidaan välittää terveydenhuollon ulkopuoliselle toimijalle. Asiakastietolain 10 § mukaan luovuttaminen toteutetaan valtakunnalliseen tietojärjestelmäpalveluun kuuluvan viestinvälitys- ja kyselypalvelun avulla.
Lomakepalvelu	Modulaariseen arkkitehtuuriin perustuva järjestelmäriippumaton tietojärjestelmäpalvelu sosiaali- ja terveydenhuollon tarvitsemien lomakkeiden tuottamiseen
Lomake/Lomakeasiakirja	Määrämuotoisia asiakirjoja esimerkiksi rekisteriviranomaisen tai etuuskien myöntäjien tarpeisiin. Määrämuotoiset asiakirjat ovat ensisijaisesti tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen antajien ulkopuolisille tahoille
Omakanta	Tietojärjestelmäpalvelu, jonka avulla kansalainen voi katsella ja hallinnoida valtakunnalliseen Kanta-arkistoon tallennettuja resepti- ja terveys- ja hyvinvointitietojaan, niihin liittyviä lokitietoja sekä suostumuksiaan, kiellojaan ja tahdonilmaisujaan
Viestinvälityksen PUSH-malli	Teknisen viestinvälityksen tapa, jossa tiedonvälittäjä avaa yhteyden vastaanottajalle
Viestinvälityksen PULL-malli	Teknisen viestinvälityksen tapa, jossa tiedon tarvitsija kutsuu teknistä palvelua

2 Tausta

2.1 Lainsäädäntö

Terveystenhuollon todistusten ja lausuntojen arkistointi perustuu lakiin asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007)¹ sekä STM:n asetukseen terveydenhuollon valtakunnallisista tietojärjestelmäpalveluista (1257/2015)². Asetuksen liitteissä 4-5 on lueteltu ne potilaan hoidon yhteydessä syntyneet todistukset, lausunnot ja mielenterveysasiakirjat, jotka sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatiot on velvoitettu tallentamaan Kanta-palveluiden arkistointipalveluun 31.12.2017 mennessä. Lisäksi THL:n OPER-yksikkö on antanut määräyksen aiheeseen liittyen.

2.1.1 Asiakastietolaki

Terveystenhuollon todistukset ja lausunnot on mahdollista luovuttaa terveydenhuollon ulkopuoliselle toimijalle, jota varten asiakirja on laadittu. Todistukseen ja lausuntoon liitetty muu yksilöity asiakirja voidaan luovuttaa asiakirjan mukana. Todistusten ja lausuntojen välittäminen perustuu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetun lain (159/2007) 10 § 4 momenttiin (255/2015) sellaisena kuin se on 01.04.2015 voimaan tullessa lakimuutoksessa. Luovuttaminen toteutetaan valtakunnalliseen tietojärjestelmäpalveluun kuuluvan kysely- ja välityspalvelun avulla.

Keskeisesti toteutukseen vaikuttava asiakastietolain kohta on kirjattu muotoon, johon korostettu keskeiset kohdat:

”Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, voidaan valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen avulla luovuttaa lisäksi todistukset ja lausunnot sille terveydenhuollon ulkopuoliselle toimijalle, **jota varten asiakirja on laadittu**. Todistukseen ja lausuntoon liitetty **muu yksilöity asiakirja** voidaan luovuttaa todistuksen mukana. Luovuttaminen toteutetaan valtakunnalliseen tietojärjestelmäpalveluun kuuluvan viestinvälitys- ja kyselypalvelun avulla, ja se edellyttää **potilaan informoitua, yksilöityä suostumusta**. Suostumuksen vastaanottajan on kirjattava tieto **siitä osaksi luovutettavaa asiakirjaa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos antaa määräykset** siitä, mitkä asiakirjat saa luovuttaa viestinvälitys- ja kyselypalvelun avulla.
[\(20.3.2015/255\)](#)”.¹

Tässä dokumentissa kuvataan tavoitetilaa. Voimassa olevan asiakastietolain sanamuodot ovat osittain tulkinnanvaraisia ja sen kirjaimellinen noudattaminen tekisi eräistä kysely- ja välityspalvelun toiminnallisuuksista tarpeettoman monimutkaisia ja vaatisi useiden erillisten lausuntojen kirjoittamista eri osapuolille samasta aiheesta sekä tosiasiallisesti estäisi joidenkin keskeisten toiminnallisuuden toteuttamisen. Asiakastietolaki on tällä hetkellä uudistumassa ja [lausuntokierroksella](#) (01/2017). Mikäli uudesta asiakastietolaista tulee poistumaan tarkat todistuksen tai lausunnon käyttötarkoitusta koskevat määrittelyt sekä väljennetään tulkintaa suostumuksesta, voidaan ensimmäisen ja toisen vaiheen toiminnallisuudet toteuttaa ilman lakiteknisii ongelmia . Nyt lausunnolla oleva väljempi määrittely vastaa huomattavasti paremmin eri toimijoiden tarpeisiin .

”Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, voidaan valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen avulla **luovuttaa asiakastietoja muulle kuin 1 momentissa mainitulle rekisterinpitäjälle**. Luovutus edellyttää asiakkaan informointia ja EU:n tietosuoja-asetuksen mukaista suostumusta **tai tietojen luovuttamiseen oikeuttavaa lain säännöstä**”.¹

¹ Oma korostus Asiakastietolaista

2.1.2 Vaiheistusasetus

Vaiheistusasetuksen mukaisia terveydenhuollon ammattihenkilön antamia todistuksia ja lausuntoja ovat:

- **SV 6 A-todistus (Lääkärintodistus A)**
- **SV 7 B-todistus (Lääkärinlausunto B)**
- **SV 10 D-todistus (Lääkärintodistus D)**
- **SV 97 Lääkärinlausunto erityisäitiysvapaan tarpeesta**
- **SV 75 Raskaus- tai jälkitarkastustodistus (Todistus raskaudesta tai jälkitarkastuksesta)**
- **SV 210 Selvitys ja korvaushakemus sairaankuljetuksesta sekä**
- **SV 67 Matkatodistus (Todistus matkakorvausta varten)**

Mielenterveyslaissa (1116/1990) tarkoitetut seuraavat asiakirjat:

- **lain 9 §:n mukainen tarkkailulähete**
- **lain 10 §:n mukainen tarkkailulausunto**
- **lain 11 §:n mukainen päätös määräämisestä hoitoon potilaan tahdosta riippumatta**
- **lain 22 g §:n mukainen päätös omaisuuden haltuunotosta sekä**
- **lain 22 j §:n mukainen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta.**

Vaiheistusasetuksen mukaisten todistusten ja lausuntojen lisäksi palvelun kautta välitettäväksi toteutetaan seuraavat Trafin tarvitsemat todistukset ja lausunnot:

- **F122 Lääkärinlausunto ajokyvystä**
- **F123 Lääkärinlausunto vammaisen pysäköintilupaa varten**
- **NT Nuorison terveystodistus**

Ajantasaiset lomakerakenteet löytyvät koodistopalvelusta <http://koodistopalvelu.kanta.fi/codeserver/>.

Kysely- ja välityspalvelun kautta voidaan jatkossa välittää muitakin todistuksia ja esimerkiksi sosiaalihuollossa syntyviä eri viranomaisien tarvitsemia asiakirjoja, mutta toteutus koskee ensimmäisissä vaiheissa ainoastaan yllä mainittuja todistuksia ja lausuntoja. Palvelun kautta ei tässä vaiheessa voida välittää muita potilastietoja edes todistusten liitteinä.

2.1.3 THL:n määräys

OPER on antanut määräyksen valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen avulla terveydenhuollon ulkopuolisille toimijoille luovutettavista todistuksista ja lausunnoista 1.1.2016 (3/2015)³. Määräys koskee vaiheistusasetusluvussa mainittuja SV-todistuksia ja lausuntoja. Kyseiset todistukset tallennetaan Kanta-arkistoon, jonka jälkeen ne saa luovuttaa kysely- ja välityspalvelun avulla niille toimijoille, joilla on lainsäädännön perusteella oikeus kyseisiin asiakirjoihin.

¹ Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070159>

² Sosiaali- ja terveysministeriön asetus terveydenhuollon valtakunnallisista tietojärjestelmäpalveluista: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151257>

³ THL määräys 3/2015 : http://www.thl.fi/attachments/oper/THL_Maarays_3_2015.pdf

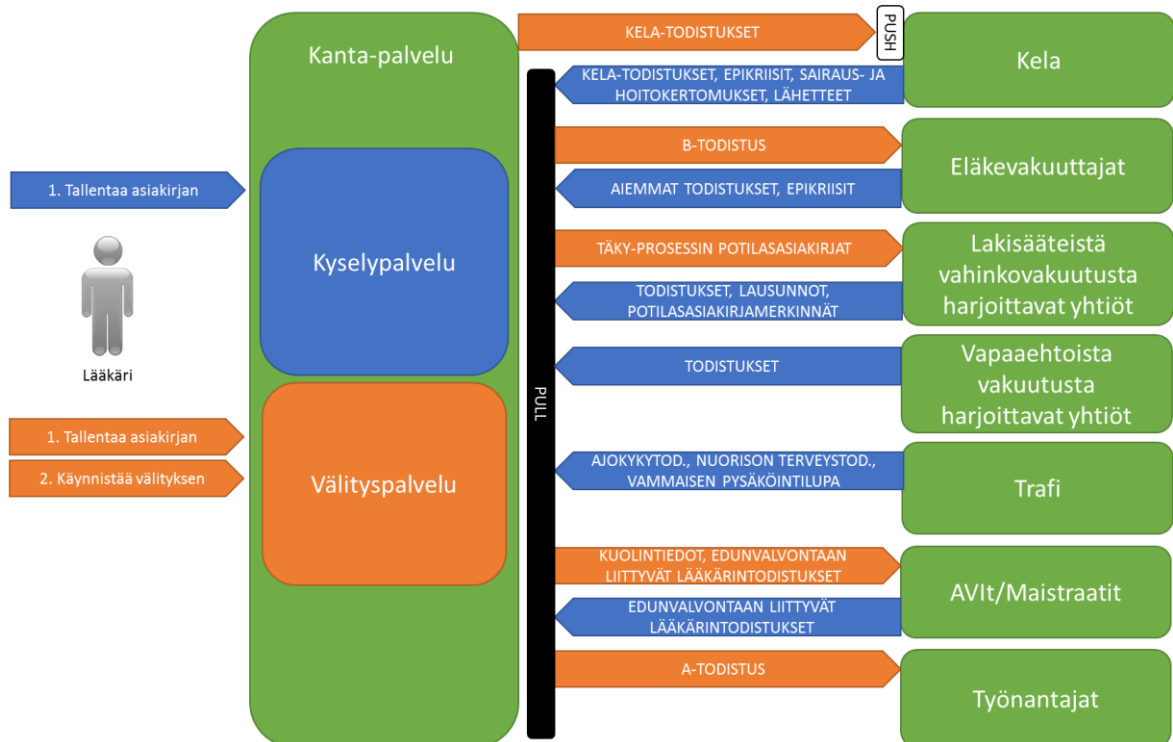
3 Toimijat ja toiminnalliset prosessit

Toiminnallisen määrittelyn kannalta keskeisiä valtakunnalliseen todistusten ja lausuntojen kysely- ja välityspalveluun liittyviä todistuksia ja lausuntoja vastaanottavia sidosryhmiä ovat:

- Aluehallintovirastot ja maistraatit
- Eläkevakuutusyhtiöt
- Kela
- Lakisääteistä liikenne- ja tapaturmavakuutusta harjoittavat vakuutusyhtiöt
- Terveydenhuollon palveluntuottajat
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- Trafi
- Työnantajat

3.1 Todistusten ja lausuntojen käyttötarpeita

Kysely- ja välityspalvelun kautta todistuksia ja lausuntoja hyödyntämään pystyviä organisaatioita on tunnistettu useita. Alla olevassa kuvassa 1 on kuvattu tunnistettujen toimijoiden tietotarpeita sekä tietojen välitystapoja. Kuvan sidosryhmien tietotarpeita ei ole esitetty kuvassa tyhjentävästi. Kuvassa oranssilla olevat nuolet esittävät välityspalvelun toiminnallisuuden hyödyntämistä ja sinisellä olevat nuolet kyselypalvelun toiminnallisuuden käyttöä. Kuvassa teknisen viestinvälityksen käsitteitä ovat PUSH-malli ja PULL-malli, näiden erot on selitetty kuvan alla.

Kuva 1. Kysely- ja välityspalvelu

Jako kysely- ja välityspalvelun välillä on karkeasti seuraavanlainen:

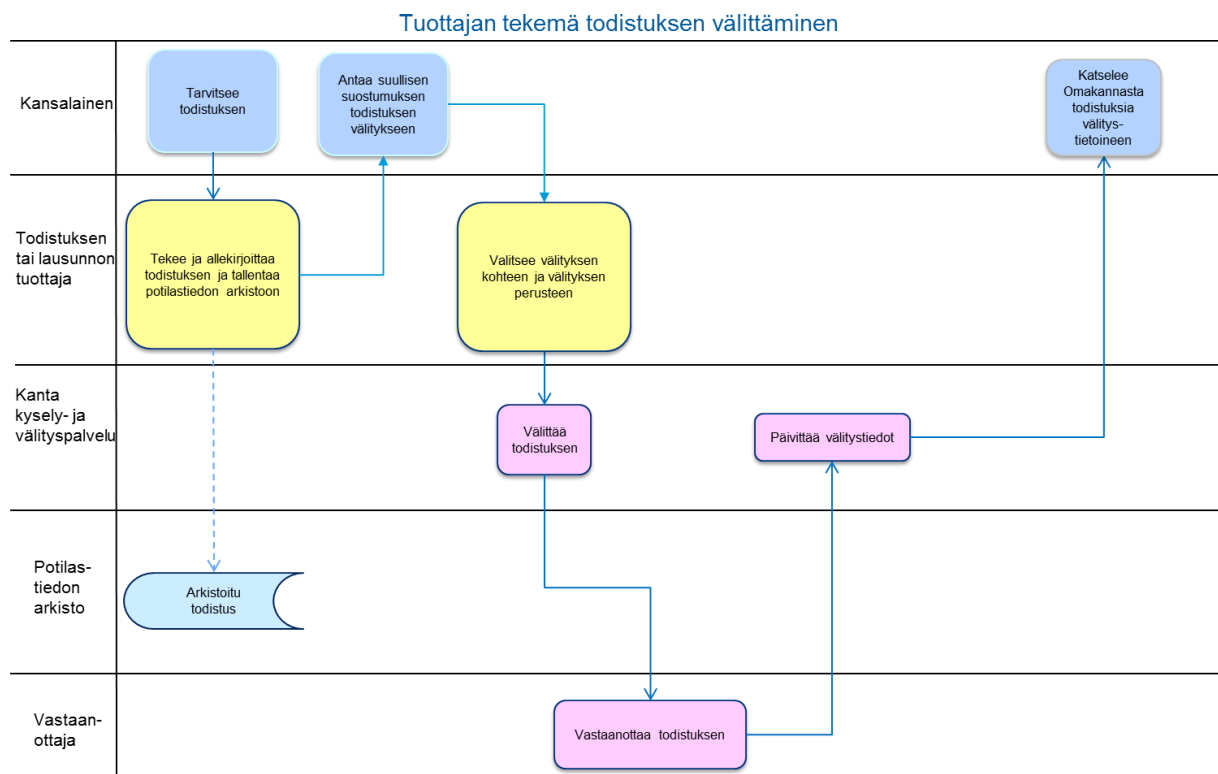
- 1) Kyselypalvelua hyödynnetään tilanteissa, joissa todistuksen tai lausunnon tarve ja luovuttamisen oikeutus syntyy sosiaali- ja terveydenhuollon ulkoisessa asiointiprosessissa. Todistuksen tai lausunnon luovuttamisen oikeutus perustuu joko asiakkaan suostumukseen tai lakisääteiseen tiedonsaantioikeuteen. Tällöin todistuksen tai lausunnon tuottaneella toimijalla ei ole edellytyksiä tietää, otetaanko todistus tai lausunto käsittelyyn ja kuka käsittelyn tekee. Kyselypalvelusta todistusta tai lausuntoa hakeva taho hakee tietoja tiettyyn henkilöön ja olemassa olevaan asiointiprosessiin liittyen.
- 2) Välityspalvelua hyödynnetään tilanteissa, joissa oikeutus todistuksen tai lausunnon välitykseen annetaan todistuksen tai lausunnon syntykontekstissa eli tyypillisesti lääkärin vastaanotolla. Todistuksen lähettävä ammattihenkilö yksilöi vastaanottajan. Vastaanottaja ei hae tietyn henkilön todistuksia ja lausuntoja, vaan kyseiselle vastaanottajalle osoitettuja saapuneita todistuksia ja lausuntoja. Tällä tavoin välitetty todistus tai lausunto voi käynnistää asiointiprosessin vastaanottavalla toimijalla.

Edellisistä toisistaan poikkeavista loogisen tason menettelyistä erillisiä teknisen viestinvälityksen käsitteitä ovat PUSH- ja PULL-mallit. PULL-mallissa tiedon tarvitsija kutsuu teknistä palvelua, jolla hän hakee itselleen kuuluvat tiedot. PUSH-mallissa tiedon tarvitsija avaa vastaanottopalvelun välityspalvelulta tulevalle liikenteelle. PULL-mallissa tiedon tarvitsija avaa tietyin aikavälein yhteyden tiedon tarjoajaan selvittääkseen, onko tiedon tarjoajalle ilmestynyt tiedon tarvitsijalle tarkoitettuja tietoja. Siinä tulee sovittaa hakufrekvenssi joko toiminnallisten tarpeiden perusteella tai todistusten ja lausuntojen määrään pohjautuen, jotta tiedon tarjoajan palvelu ei ruuhkaudu.

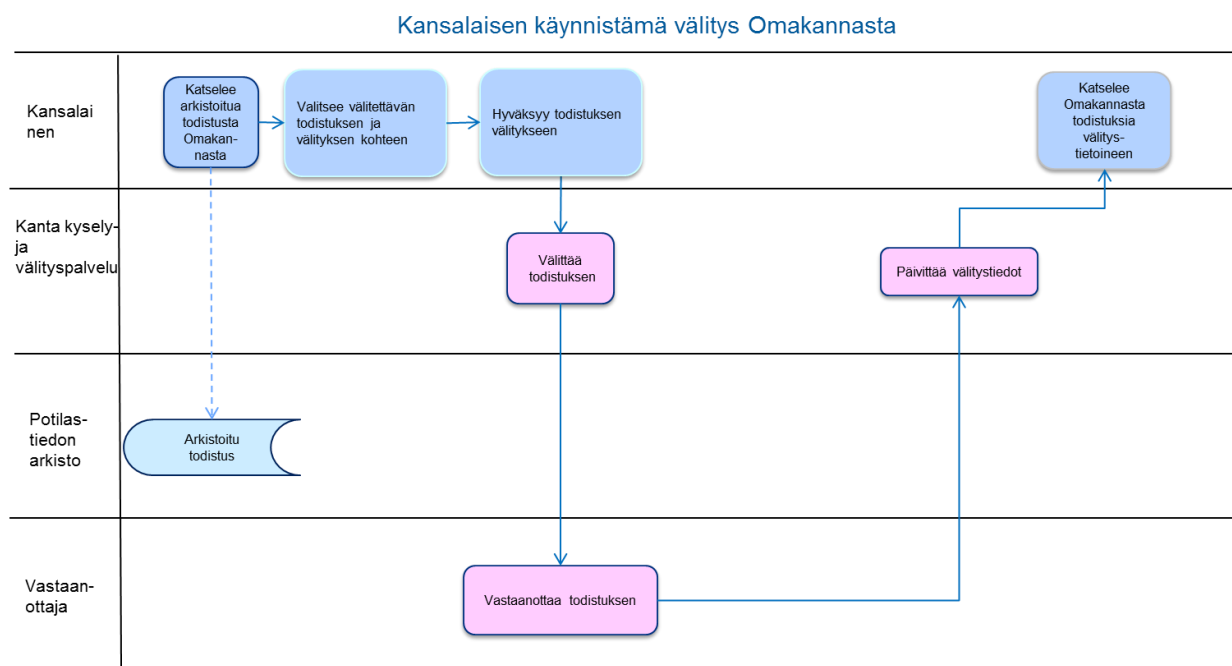
Välityspalvelussa on mahdollista välittää vaiheistusasetuksessa mainitut lääkärintodistukset Kelaan. Teknisesti toteutus on tehty PUSH-tyyppisesti. Kysely- ja välityspalvelu toteutetaan tämänhetkisten linjausten perusteella muiden kuin Kelan osalta PULL-mallilla. Kyselypalvelussa PULL-toteutus tarkoittaa, että kyselypalveluun liittynyt terveydenhuollon ulkopuolinen tietojärjestelmä muodostaa yhteyden ja suorittaa kyselyn. Välityspalvelussa PULL-toteutus tarkoittaa, että palveluun liittyneen terveydenhuollon ulkopuolisen tietojärjestelmän vastuulla on käydä tietyin väliajoin kyselemässä välityspalvelulta onko liittyjälle osoitettu uusia todistuksia.

3.2 Toiminnallisten prosessien kuvaukset

Kysely- ja välityspalvelun käytön osalta kuvattiin neljä toiminnallista prosessia, joita ovat tuottajan tekemä todistuksen välittäminen, kansalaisen käynnistämä välitys Omakannan kautta, todistusten kysely ulkoisesta palvelusta sekä todistusten lakiperusteinen kysely.

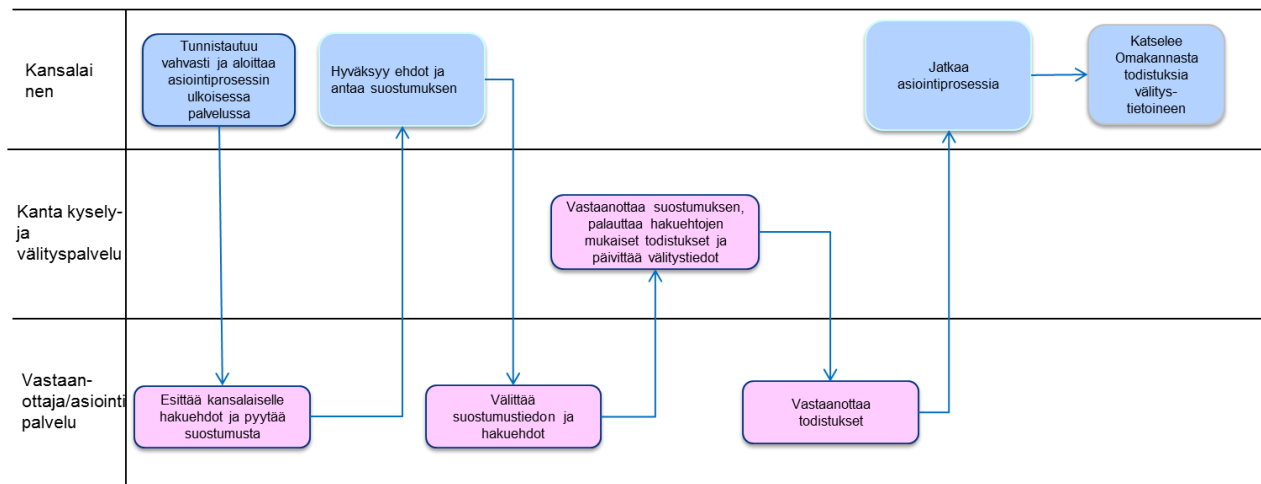

Kuva 2. Tuottajan tekemä todistuksen välittäminen.

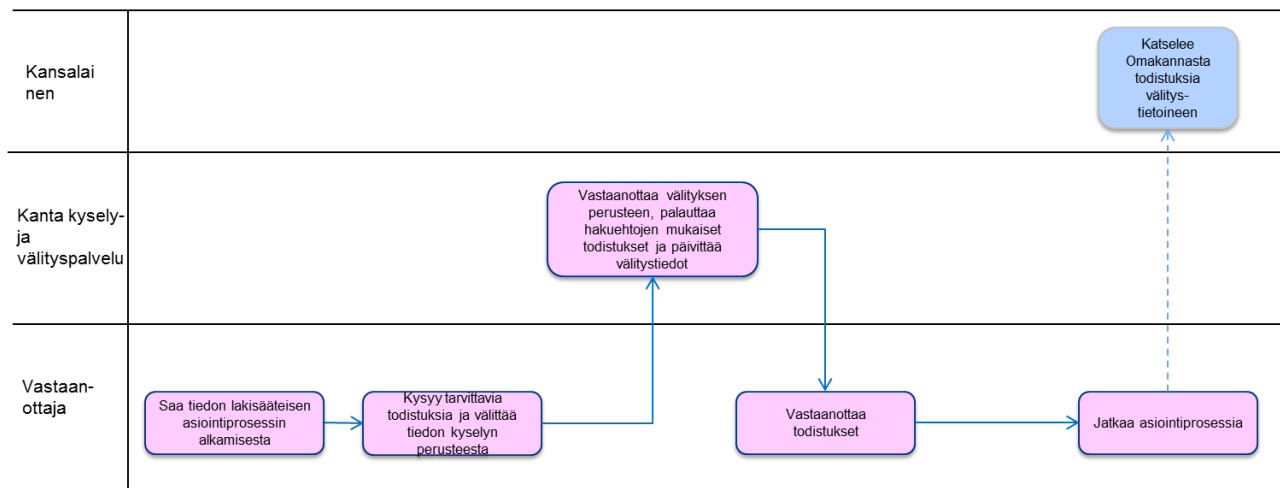
Kuva 3. Kansalaisen käynnistämä välitys Omakannasta.

Todistuksien kysely ulkoisesta palvelusta

Kuva 4. Todistusten kysely.

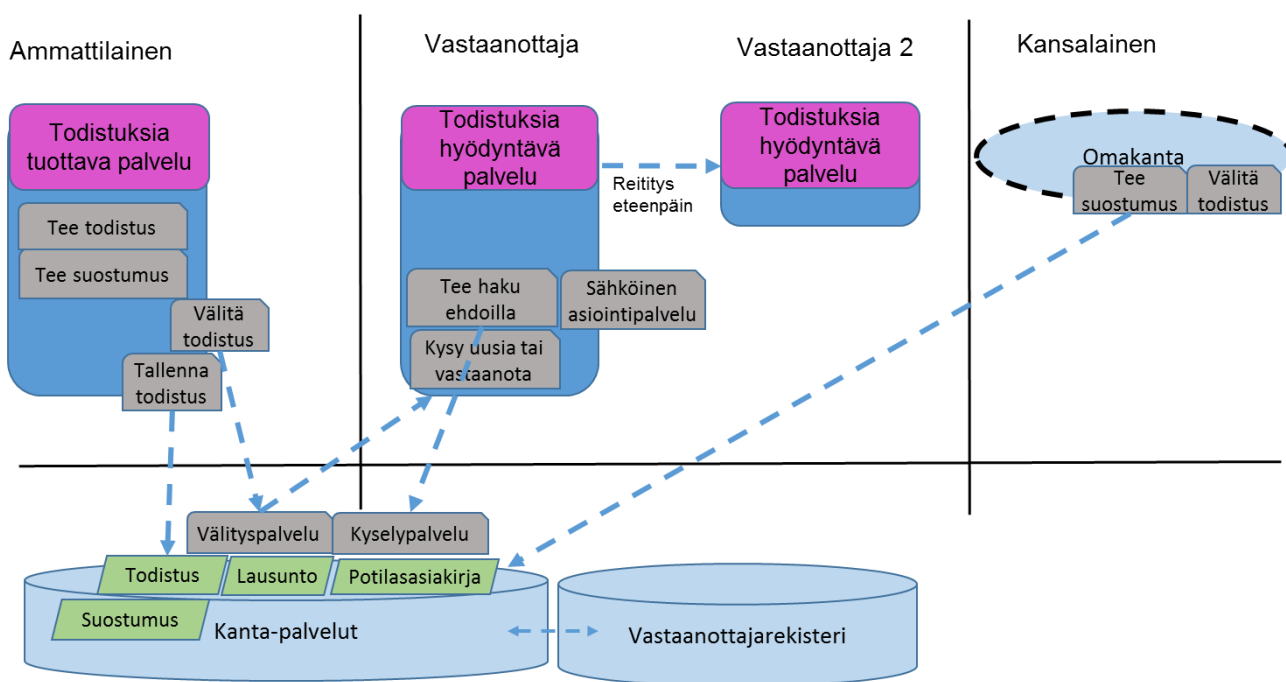
Todistuksien lakiperusteinen kysely

Kuva 5. Lakiperusteinen kysely.

Todistuksen tai lausunnon tuottava palvelu	Tietojärjestelmäpalvelu	Todistuksen tai lausunnon tuottajan käyttämä tietojärjestelmäpalvelu (esimerkiksi lomakepalvelu tai asiakas- ja potilastietojärjestelmä), jolla voidaan tallentaa todistukset ja lausunnot sekä tehdä niille välityspyyntö vastaanottajarekisterin mukaisille vastaanottajille.
Vastaanottajarekisteri	Tietojärjestelmäpalvelu	Tietolähde, jonka perusteella välityksen kohde määritetään todistuksen tai lausunnon tuottavassa palvelussa todistuksen tai lausunnon tuottajan toimesta.
Potilastiedon arkisto	Tietojärjestelmäpalvelu	Potilastietojen arkistointiin tarkoitettu valtakunnallinen tietovaranto.
Omakanta	Tietojärjestelmäpalvelu	Tietojärjestelmäpalvelu, jonka avulla kansalainen voi katsella ja hallinnoida valtakunnalliseen Kanta-arkistoon tallennettuja resepti- ja terveys- ja hyvintointitietojaan, niihin liittyviä lokitietoja sekä suostumuksiaan, kiellojaan ja tahdonilmaisujaan.
Kyselevä järjestelmäpalvelu	Tietojärjestelmäpalvelu	Todistuksia ja lausuntoja kyselevä tietojärjestelmäpalvelu (esimerkiksi sähköinen asiointipalvelu tai siihen liitetty integraatiopalvelu), joka pyytää oleelliset ja käytettävissä olevat todistukset sosiaali- ja terveydenhuollon ulkoisen asiointipalvelun käyttöön. Kansalaisen suostumus ei-lakisääteisten kyselytarpeiden osalta voidaan antaa tämän ulkopuolisen asiointipalvelun kautta.
Välityksen vastaanottopalvelu	Tietojärjestelmäpalvelu	Tekninen vastaanottopalvelu, joka käsittelee teknisesti PUSH- tai PULL-mallilla tuotetut asiakirjojen välityssanommat.
Kyselypalvelu	Tietojärjestelmäpalvelu	Kanta-palveluihin kuuluva tietojärjestelmäpalvelu, joka käsittelee todistusten ja lausuntojen kyselypyynnöt ja luovuttaa asiakirjat edellytysten täyttyessä.
Välityspalvelu	Tietojärjestelmäpalvelu	Kanta-palveluihin kuuluva tietojärjestelmäpalvelu, joka välittää todistukset ja lausunnot.

Kysely- ja välityspalvelu liittyy kuvassa 7 esitetyllä tavalla todistuksia tai lausuntoja tuottaviin järjestelmiin sekä niitä hyödyntäviin järjestelmiin.

Kuva 7. Yleiskuvaus kysely- ja välityspalvelusta.

Todistusten muodostaminen, arkistointi sekä välitykseen liittyvät suostumus, välityspäätöksen ja välityskohteen valitseminen ovat toiminnallisuksia, jotka todistuksia tuottavan palvelun tulee toteuttaa. Muut tarkemmat vaatimukset todistuksia ja lausuntoja muodostaville järjestelmille on kuvattu Potilastiedon arkiston määrittelyissä². Välityskohde ja -peruste valitaan ensimmäisen vaiheen toteutuksessa valtakunnallisen koodistopalvelun "Viestinvälitys – Sanoman vastaanottaja" sekä "Viestinvälitys – Välityspäätös" -koodistoista. Eri käyttötarkoituksiin luovutettavien asiakirjojen tai asiakirjojen määritellyt tietosisällöt ylläpidetään uudessa "Viestinvälitys – Käyttötarkoitus" -koodistossa. Ensimmäisen vaiheen toteutuksessa vastaanottavia tahoja on kaksi; Kela ja Trafi. Yllä olevassa kuvassa "Vastaanottajarekisteri" sisältää edellä mainitut koodistot, mutta sitä voidaan jatkossa tarvittaessa laajentaa ulkoisilla rekistereillä esimerkiksi kansallisen palveluarkkitehtuurin kautta. Kysely- ja välityspalvelua käytettäessä Kanta-palvelut tarkistavat vastaanottajarekisteristä välitystietojen oikeellisuuden.

Todistuksia hyödyntävän järjestelmän vastuulla on välityspalvelussa tehdä määritellyin aikavälein yhteysavaus välityspalveluun ja pyytää hyödyntävälle palvelulle osoitettuja todistuksia. Todistusten saaminen välityspalvelun kautta ei haastatteluiden perusteella ole aikakriittinen toiminto osapuolille. Epäonnistunutta välitystä voidaan yrittää uudelleen jopa useita tunteja ilman merkittävää vaikutusta asiakasprosesseihin, samoin kyselypalvelun osalta voidaan tehdä uusi kysely edellisen epäonnistuessa. Palvelulle osoitetut todistuksen vastaanottajat on määritellyt "Viestinvälitys – Sanoman vastaanottaja" -koodistossa.

Ensimmäisessä vaiheessa vastaanottaja on aina yksittäinen organisaatio. Jatkossa vastaanottajaksi voidaan valita useampi vastaanottaja, jolloin todistus välitetään kaikille valituille vastaanottajille tai se voi olla määritellyn toimialan keskitetty palvelu, mikäli vastaanottaja ei ole tiedossa, mutta tiedetään mitä tarkoitusta varten todistus on laadittu. Esimerkki keskitetystä palvelusta voi olla työeläkejärjestelmä. Kansalainen ei todistusta hakiessaan välttämättä tiedä kuka hänen työeläkkeensä käsittelee. Tällöin todistus voidaan välittää työeläkejärjestelmälle, joka tekee päätöksen käsittelevästä tahosta ja edelleenvälittää todistuksen. Tämän jälkeen keskitetty palvelu

² (<http://www.kanta.fi/documents/12105/3458358/Potilastiedon+arkiston+PTJ-kayttotapaukset+v2151/>)

palauttaa välityspalvelulle tiedon edelleenvälityksestä. ”Reititys eteenpäin” Vastaanottajan ja Vastaanottaja 2 välillä kuvaa edellä mainittua keskitettyä palvelua.

Ensimmäisen vaiheen toteutuksessa kyselypalvelu toteutetaan ennalta määritellyillä hakuehdoilla toimijakohtaisesti. Sähköisellä asiointipalvelulla kuvataan sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisen toimijan omaa palvelua, jonne kansalainen on kirjautunut vahvasti tunnistautuneena. Palvelun kautta kansalainen voi aloittaa asiointiprosessin ja antaa suostumuksensa ennalta määriteltyjen todistusten tai käyttötarkoituksen mukaisen tietosisällön hakemiseen kyselypalvelusta sosiaali- ja terveydenhuollon ulkoisen asiointiprosessin käyttöön.

4.1 Rajaukset

Tässä toiminnallisessa määrittelyssä ei määritellä kysely- ja välityspalvelun tai siihen liittyvien järjestelmien teknistä toteutusta. Kysely- ja välityspalvelun tekninen toteutus on Kelan vastuulla. Sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisille toimijoille tulee omat liityntäpisteet kansallisen palveluväylän kautta, ja tarkemmat liittymismallit palveluun on rajattu tämän määrittelyn ulkopuolelle.

Todistusten ja lausuntojen lisäksi usealla sidosryhmällä on tarve saada asiakkaan potilastietoja laajemminkin. Nämä tiedot rajautuvat määrittelyn tässä vaiheessa dokumentin ulkopuolelle, mutta kysely- ja välityspalvelun toiminnallisuuden osalta nämä tarpeet on pyritty huomioimaan mahdollista myöhempää toteutusta varten.

Käyttöliittymällinen palvelu todistusten ja lausuntojen näyttämiseksi voi olla yksi vaihtoehto sellaisissa tapauksissa, joissa potentiaalisia vastaanottajia on useita tuhansia tai tarpeet tietojen näyttämiseen poikkeavat perustavanlaatuisesti muiden sidosryhmien tarpeista. Esimerkiksi sairaspotilaista varten tehty A-todistus työnantajille voitaisiin toteuttaa käyttöliittymäpalvelun kautta, koska ei ole realistista olettaa, että kaikki Suomen työnantajat liittyisivät Kanta-palveluun tai, että suurimmalla osalla heistä olisi tähän kyvykkyyttä. Tästä huolimatta osa yrityksistä voisi kuitenkin käyttää sanomapohjaista kysely- ja välityspalvelua, mikäli heillä on palvelun käyttöön edellytykset. Käyttöliittymäpalvelulla voitaisiin toteuttaa laajempiakin katseluoikeuksia Potilastiedon arkiston tietoihin. Esimerkiksi kuolemansyyntä selvittämiseksi tarvitaan oikeus kaikkien kansalaisesta kirjattujen tietojen näkemiseen. Nykyään tiedot pyydetään jokaisesta organisaatiosta erikseen tulosteina. Todistusten ja lausuntojen näyttäminen käyttöliittymäpalvelun kautta jää jatkokehitysvaiheeseen määriteltäväksi tarkemmin ja se voi olla osittain riippuvainen mm. kansallisen palveluarkkitehtuurin jatkototeutuksen aikatauluista. Jälkimmäinen tarve laajemmin potilastietoihin pääsyyn on rajattu määrittelyn ulkopuolelle eikä tarpeita ole kattavasti selvitetty.

Jatkossa todistusten ja lausuntojen tuottaminen voi tapahtua potilastietojärjestelmien ulkopuolella, esimerkiksi UNA-hankkeessa toteutettavalla lomakepalvelulla, mutta näiden tietojärjestelmäpalveluiden kuvaaminen ei ole tämän määrittelyn laajuudessa, muilta osin kuin kysely- ja välityspalvelun hyödyntämiseksi määriteltävien vaatimusten osalta.

4.2 Arkkitehtuurilinjaukset

Toteutuksen arkkitehtuurilinjauksissa on pyritty huomioimaan todistuksia ja lausuntoja tuottavien organisaatioiden prosessit siitä näkökulmasta, että toteutus muuttaa nykyisiä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden toimintatapoja todistusten ja lausuntojen tuottamisen osalta mahdollisimman vähän eikä lisää tekijälle vaatimuksia prosessin jatkumisesta todistuksen tai lausunnon laatimisen jälkeen. Teknisen toteutuksen lähtökohdaksi on valittu PULL-mallinen tiedon tekninen välittäminen, jossa tiedon tarvitsija kutsuu palvelua.

Kysely- ja välityspalvelua tullaan jatkossa hyödyntämään myös sosiaalihuollon asiakirjojen välitys- ja kyselytarpeisiin. Sosiaalihuollon asiakirjat eivät ole vaiheistusasetuksen ensimmäisessä vaiheessa mukana, mutta sosiaalihuollon tarpeet huomioidaan palvelun jatkokehitysvaiheissa.

Todistusten ja lausuntojen mitätöintitietojen välittämistä on hankala sovittaa usean eri toimijan prosesseihin keskitetysti. Palvelun toteutuksen ensimmäisten vaiheiden osalta on tehty linjaus, ettei palvelun kautta tehdä mitätöintiä eikä välitetä mitätöintitietoja pois lukien jo toteutettu PUSH-mallinen välityspalvelu, jossa mitätöidyt asiakirjat välitetään Kelaan. Trafilla ei ole tarpeita saada mitätöinti- ja korjaustietoja. Todistusten ja lausuntojen mitätöintitietoja ei välitetä palvelun ensimmäisissä vaiheissa, mitätöintitiedon välityksen tarpeellisuus arvioidaan tarkemmin jatkokehitysvaiheissa.

Joitakin todistuksia ja lausuntoja voidaan käyttää siten, että samalle todistukselle on kirjattuna tietoja useampaan käyttötarkoitukseen. On tunnistettu tarve rajoittaa samalla lomakkeella olevien muihin käyttötarkoituksiin kirjattujen tietojen näyttäminen asiaa käsitteleville henkilöille. Tästä syystä kysely- ja välityspalvelu voi kokonaisten asiakirjojen sijasta palauttaa tietyissä tapauksissa asiakirjan tietylle vastaanottajalle kohdennettuja osuuksia.

Todistusten ja lausuntojen viivästämistieto tulee ottaa huomioon todistuksia vastaanottavien toimijoiden omissa asiointipalveluissa ja prosesseissa. Viivästetyksi määritellyt todistuksia ei saa näyttää kansalaiselle eikä niiden välitystietoja näytetä Omakannassa. Viivästystoiminnallisuus määritellään tarkemmin vaiheessa kaksi.

Asiakastietolain mukaisten luokkien A ja B järjestelmävaatimukset eivät ole suoraan sovellettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisille todistusten hyödyntäjille, koska näiden käyttämien tietojärjestelmien varsinainen käyttötarkoitus ei ole asiakas- ja potilastietojen käsittely. Kysely- ja välityspalveluun liittyville sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisille järjestelmille ei tehdä yhteistestauksia nykyisellä laajuudella, eikä järjestelmiltä edellytetä A-luokkaan kuuluvien sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmien tietoturvasertifiointia, koska järjestelmillä käsitellään vain erikseen luovutettavia tietoja. Lisäksi kullekin liittyvälle järjestelmälle ja organisaatiolle sallitut kyselyt ja tiedot rajataan tarkasti liittymisen yhteydessä. Järjestelmiä koskevat kuitenkin yleiset säädökset salassa pidettävien asiakas- ja potilastietojen tietosuojan suhteen ja niissä on oltava asianmukaiset tietoturvallisuus-, käyttäjähallinta- ja käytön seurantaominaisuudet. Kysely- ja välityspalveluun liittyvien organisaatioiden on huolehdittava tietosuoja- ja tietoturvakäytännöistä tietoturvan ja tietosuojan omavalvontasuunnitelman tai vastaavat relevantit tiedot ja valvontakäytännöt sisältävän suunnitelman kautta.

Linjaus 1: Kysely- ja välityspalvelu toteutetaan teknisesti PULL-mallilla. Nykyistä PUSH-mallia hyödynnetään jatkossakin ainoastaan jo toteutetussa todistusten välityksessä Kelan etuuskäsittelyyn.

Linjaus 2: Todistuksia ja lausuntoja hyödyntäville sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisille vastaanottajille tulee omat kansallisen palveluväylän liityntäpisteet.

Linjaus 3: Kysely- ja välityspalveluun liittyvien todistuksia vastaanottavien järjestelmien on täytettävä relevantit tietosuoja- ja tietoturvallisuusvaatimukset ja läpäistävä rajattu yhteistestaus. Liittyvien organisaatioiden on kuvattava tietosuoja- ja tietoturvallisuuskäytäntönsä tietosuojan ja tietoturvallisuuden omavalvontasuunnitelman (THL määräys 2/2015) tai sitä vastaavan muun suunnitelman kautta.

Linjaus 4: Kysely- ja välityspalvelu palauttaa kokonaisia asiakirjoja tai asiakirjan tietylle vastaanottajalle kohdennettuja osuuksia.

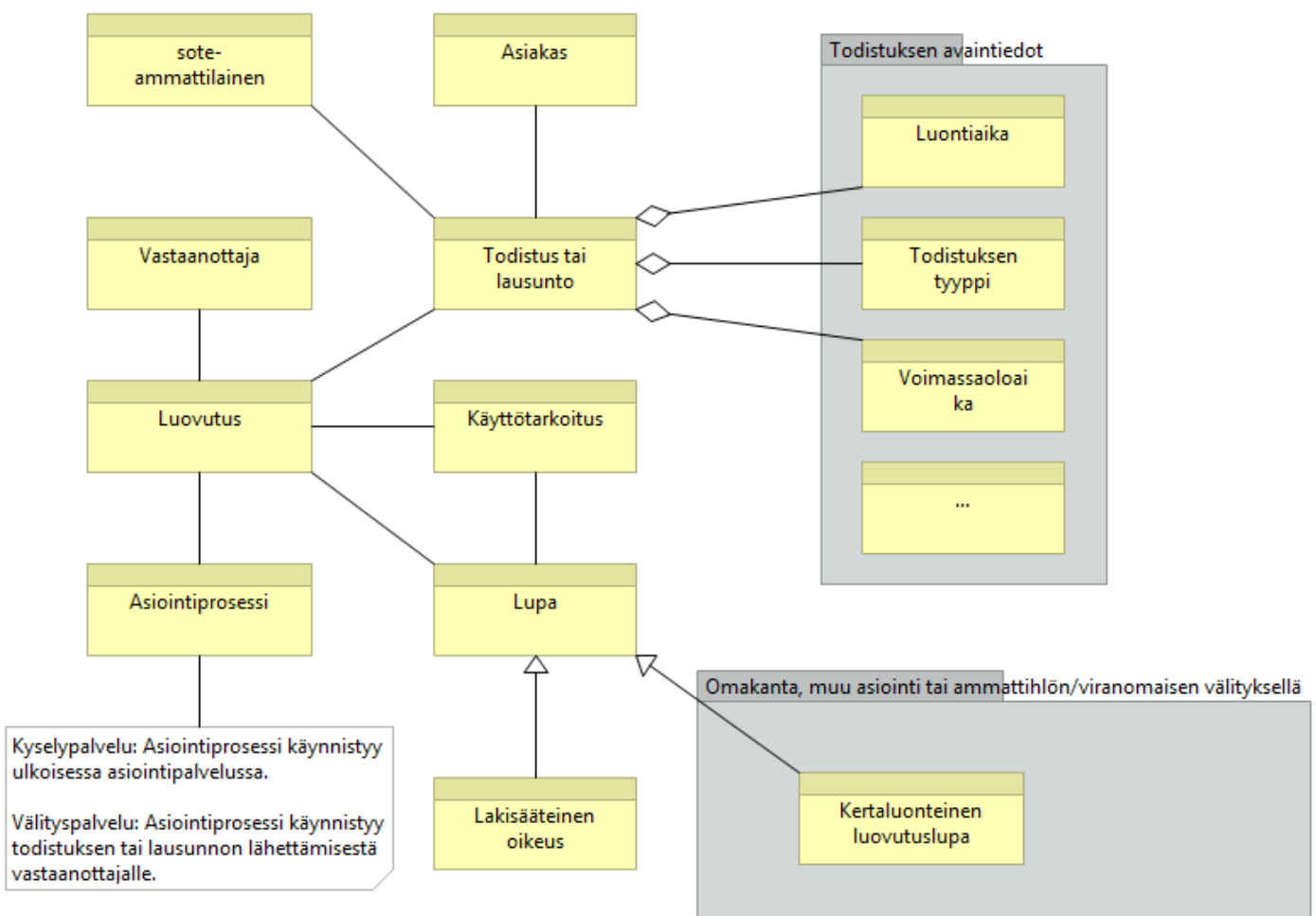
Linjaus 5: Ensimmäisten vaiheiden toteutuksissa ei välitetä todistusten mitätöintitietoa. Mitätöintitiedon tarpeellisuus arvioidaan uudelleen jatkokehitysvaiheessa.

Linjaus 6: Todistusten ja lausuntojen viivästykseen tarkemmat määrittelyt tehdään vaiheessa 2.

Linjaus 7: Kysely- ja välityspalvelulla ei ole tietoa mahdollisesta turvakiellosta. Palvelun kautta ei välitetä todistuksia tai lausuntoja, jotka sisältävät turvakiellossa määritellyt tietoja.

4.3 Käsitemalli

Seuraavassa kuvassa on esitetty karkea kysely- ja välityspalvelun käsitemalli. Todistukselle on tunnistettu välityksen kannalta kolme keskeistä piirrettä: todistuksen tyyppi, voimassaoloaika sekä luontiaika. Yleisen tason käsitemallista ei välittömästi näy aiemmin kuvatut kysely- ja välityspalvelun erot, vaan esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ulkoiseen asiointiprosessiin liittyvän herätteen rooli on kuvattu asiointiprosessi-käsitteeseen liittyvään lisätietolaatikkoon. Käsitemallissa on tunnistettu kaksi erityyppistä lupamenettelyä: lakisääteinen oikeus ja kertaluonteinen luovutuslupa. Käsitemallissa keskeinen rooli on luovutuksella, joka nivoo vastaanottajan, todistuksen, luvan ja kansalaisen asiointiprosessin toisiinsa.

Kuva 8. Käsitemalli.

Käsitemallia laadittaessa on tunnistettu mahdollinen tarve luovutuskiellolle, mutta sitä ei ole kuvattu käsitemalliin. Palvelun käytön laajentuessa voi tulla tilanteita, joissa kansalaisen pitää voida erikseen kieltää yksittäisen todistuksen luovuttaminen ei-lakisääteisissä kyselyissä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ulkoisen asiointipalvelun kautta tehty kysely palauttaa työnantajalle viisi viimeisintä A-todistusta (lupa kohdistuu joukkoon todistuksia). Mikäli kansalainen haluaa, että jotain tiettyä yksittäistä todistusta ei koskaan luovuteta voisi hän merkitä todistukselle luovutuskieltotiedon, jolloin kysely ei palauta kyseistä todistusta muiden joukossa. Luovutuskiellon tarvetta ei tunnistettu ensimmäisten terveydenhuollon ulkopuolisten kysely- ja välityspalveluun liittyvien osalta, joiden tiedonsaantioikeus perustuu pääasiassa lakisääteiseen oikeuteen ja Trafín tarve viimeisimpään voimassa olevaan todistukseen, jolle kansalainen antaa itse luovutuslupa hakemusta tehdessään.

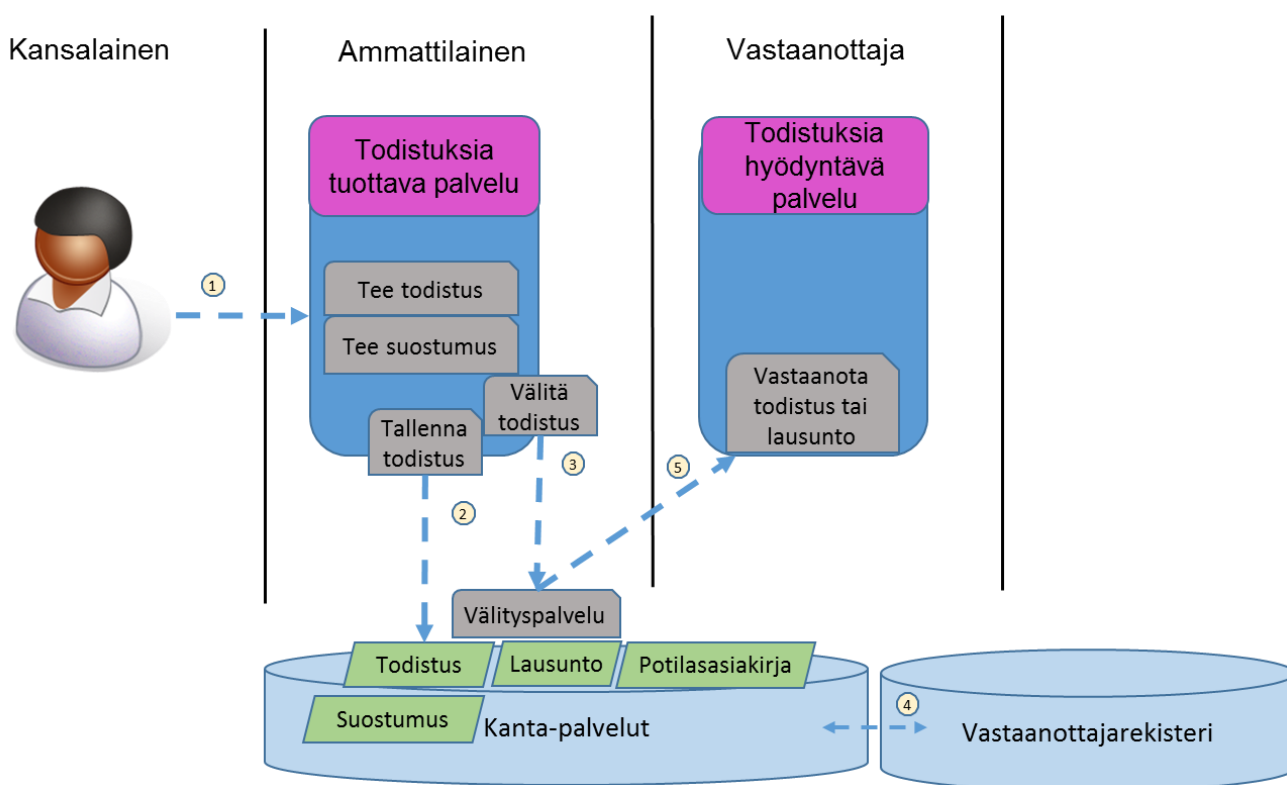
Luovutuskiellon tarve arvioidaan kysely- ja välityspalvelun myöhemmässä vaiheessa, eikä sitä toteuteta vaiheiden 1-2 aikana, eikä sitä ole kuvattu myöskään käsitemalliin.

5 Käyttötilanteet ja työkulut

Tässä luvussa on kuvattu käyttötilanteet kysely- ja välityspalvelun toiminnoista, sekä niihin liittyvät välityksen perusteet. Tässä luvussa kuvataan keskeisimmät työkulut tilanteissa, joissa kysely- ja välityspalvelua käytetään. Työkulut ovat osa laajempia toimintaprosesseja, jotka liittyvät asiakkaiden hoitoon, käynteihin ja asiointiin.

5.1 Todistusten tai lausuntojen välitys

Alla olevassa kuvassa on esitetty välityspalvelun ja siihen liittyvien järjestelmien toiminnallisuudet käyttötapauksissa.

Kuva 9. Todistusten ja lausuntojen välitys.

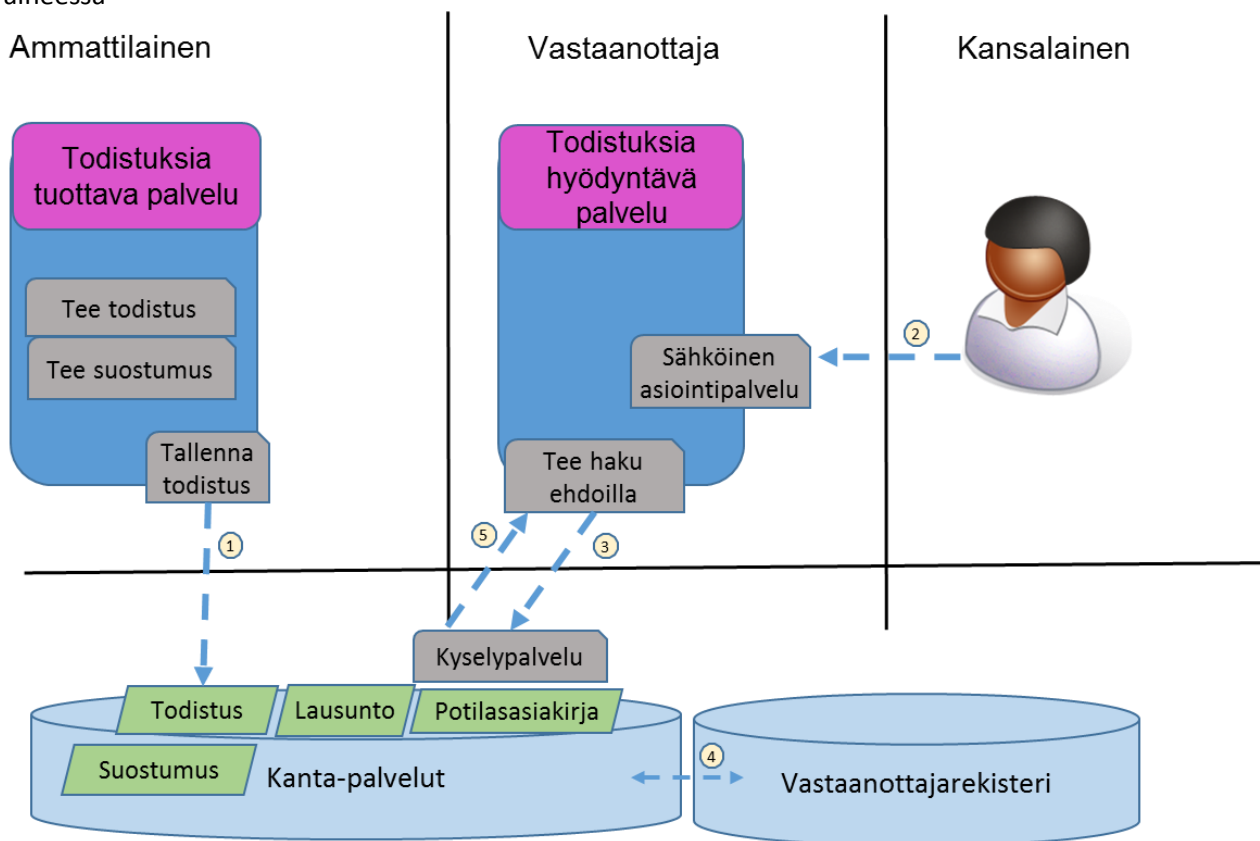
Lähtötilanteessa kansalainen on tullut vastaanotolle ja pyytää todistusta tai lausuntoa sekä sen välittämistä haluamalleen taholle. Kansalaisen suullisesti ilmaisema pyyntö todistuksen välittämiseksi toimii välityksen perusteena.

- 1) Kansalainen antaa suullisen yksilöidyn luvan todistuksen välittämiseen, suostumusta ei dokumentoida erikseen. Välitys ei vaadi kansalaisen suostumusta silloin, kun valtuutus liittyy johonkin lakisääteiseen viranomaisprosessiin (esim. heikentynyt ajokyky -ilmoitus poliisille F203s).
- 2) Lääkäri laatii todistuksen ja lisää siihen tiedon kenelle todistus halutaan välittää. Vastaanottajaksi voidaan valita vain sellainen organisaatio, joka on määritelty ottamaan vastaan kyseisiä lomakkeita (Viestinvälitys – sanoman vastaanottaja). Vastaanottajia voi myös olla useita. Todistus tallennetaan Kanta-palveluun.
- 3) Onnistuneen arkistoinnin jälkeen järjestelmä lähettää välityspalvelulle välityspyynnön arkistoidusta todistuksesta. Välityspalvelu vastaanottaa välityspyynnön.

- 4) Välityspalvelu tarkistaa vastaanottajarekisteristä vastaanottajan tiedot sekä tekee muut vaadittavat tekniset tarkistukset todistuksen välittämiseksi (allekirjoitus, välitystietojen oikeellisuus, kehystiedot jne.).
- 5) Välityspalvelu välittää todistuksen vastaanottajalle, odottaa vastaanottajan kuittausta onnistuneesta välityksestä, jonka jälkeen kuittaa välitystä pyytäneelle järjestelmälle välityksen onnistumisen. Lähettävän järjestelmän ei tarvitse jäädä odottamaan sovellustason kuittausta välityksen onnistumisesta, kuittaus ei ole aikakriittinen toiminto eikä välityksestä tai sen epäonnistumisesta tarvitse informoida todistuksen tuottajaa. Välityspalvelu huolehtii välitystietojen tallentamisesta luovutuslokille ja Omakanta luovutustietojen näkymisestä kansalaiselle.

5.2 Todistusten tai lausuntojen kysely

Todistusten tai lausuntojen kyselypalvelua käytettäessä todistuksen tulee olla arkistoituneena Kanta-palveluun. Kansalainen voi tehdä suostumuksen tietojensa hakemiseen sosiaali- ja terveydenhuollon ulkoisessa asiointipalvelussa, jolloin ennalta määritetyillä hakuehdoilla voidaan palauttaa kansalaisen todistuksia pyytävälle taholle. Kysely-, - ja välityspalvelu varmentaa hakuehtojen oikeellisuuden. Organisaatio- ja käyttötarkoituskohdaiset hakuehdot voidaan teknisesti ylläpitää joko palvelun sisäisesti tai ulkoisessa koodistossa. Suostumus ja käyttötarkoitustieto välitetään kyselyn mukana kyselypalvelulle. Kyselypalvelu hakee kansalaisen tiedoilla hakuehtojen mukaisia todistuksia ja lausuntoja ja palautta löytyneet todistukset tai määritellyt asiakirjan tietosisällöt kyselyn tehneelle järjestelmälle. Lupa todistusten hakemiseen voi perustua myös lakiin, jolloin kansalaisen tai jonkin muun viranomaistahon alulle laittama prosessi voidaan tulkita suostumukseksi, joka oikeuttaa kyselevän tahon saamaan riittävät tiedot asian käsittelemiseksi. Kaikkien todistuksia kyselevien tahojen tulee olla vastaanottajarekisterissä, joka toteutetaan kansallisen koodistopalvelun kautta ensimmäisessä vaiheessa

Kuva 10. Todistusten ja lausuntojen kysely.

- 1) Kansalainen on käynyt aikaisemmin lääkärissä ja käynnin aikana on tehty ja tallennettu Kanta-palveluun todistus tai lausunto.
- 2) Myöhemmin kansalainen käy viranomaisen tai jonkin muun todistuksia käyttävän sosiaali- ja terveydenhuollon ulkoisen organisaation sähköisessä asiointipalvelussa, johon hän tunnistautuu vahvasti. Palvelussa kansalainen laittaa asiointiprosessin vireille, jossa tarvitaan yksi tai useampi todistus tai lausunto. Asiointipalvelussa esitetään kansalaiselle selkeästi mitä todistuksia tai lausuntoja palvelu käyttää ja yrittää kyselypalvelun kautta saada prosessin käyttöön. Kansalaisen täytyy hyväksyä ehdot. Asiointipalvelulle sallitut kyselyt on etukäteen määritelty prosessikohtaisesti kysely- ja välityspalveluun liittymisen yhteydessä.
- 3) Kansalaisen hyväksyttyä asiointipalvelun ehdot ja annettuaan suostumuksen (välityksen peruste) todistusten kyselyyn, kyselyn tekevä järjestelmä välittää ennalta määritellyn kyselyn, joka perustuu käyttötarkoitustietoon (esim. ajokorttihakemusta varten) sekä kansalaisen suostumuksen kyselypalvelulle.
- 4) Kyselypalvelu tarkistaa vastaanottajarekisteristä vastaanottajan tiedot, suodattaa tarvittaessa palautettavan tietosisällön käyttötarkoitustiedon mukaisesti sekä tekee muut vaadittavat pääsynhallintaan liittyvät tekniset tarkistukset
- 5) Kyselypalvelu palauttaa haulla löydetty asiakirjat tai asiakirjojen vastaanottajalle määritellyt tietosisällöt vastaanottajalle, odottaa vastaanottajan kuittausta vastaanottamisesta, jonka jälkeen kyselypalvelu huolehtii välitystietojen tallentamisesta sekä niiden näkymisestä kansalaiselle Omakannan kautta.

6 Toiminnalliset vaatimukset

Toiminnallisissa vaatimuksissa kuvataan tarkemmin millaisia toiminnallisuuksia toteutuksen tulisi tukea. Ominaisuudet on kuvattu toiminnallisten tarpeiden lähtökohdista eikä tässä oteta kantaa teknisen toteutuksen yksityiskohtiin.

6.1 Välityksen perusteen antaminen

Välitykseen perusteen antamisella tarkoitetaan kansalaisen itse eksplisiittisesti ilmaisemaa suostumusta omien tietojensa käyttämiseen hänen asiansa ratkaisemiseksi tai viranomaisten eri lakeihin perustuvaa oikeutta käyttää kansalaisen tietoja häneen liittyvän asian ratkaisemiseksi. Pääsääntöisesti kansalaisella on aina mahdollisuus estää tietojensa käyttäminen, mutta tämä saattaa johtaa esimerkiksi siihen, ettei hänen etuuskäsittelyprosessiaan voida ratkaista sähköisen palvelun kautta.

Tavallisimmassa välityspalvelun käyttötapauksessa kansalainen menee lääkärin vastaanotolle todistuksen tai lausunnon kirjoittamista varten, jolloin todistuksen tekemisen yhteydessä lääkäri valitsee välityksen perusteen asiakkaan puolesta hänen ilmaisemansa suullisen suostumuksen jälkeen. Suostumuksen kirjaaminen tarkoittaa käytännössä välityspäätöksen valintaa, joka on ”asiakkaan toimeksianto”. Suostumus voidaan antaa suoraan sille organisaatiolle, joka todistusta tarvitsee ja tämän perusteella todistus tai lausunto voidaan välittää ko. taholle. Tämä voidaan toteuttaa laajentamalla nykyisten koodistojen ”Viestinvälitys – Sanoman vastaanottaja” ja ”Viestinvälitys – Välityspäätös” koodistoja uusilla vastaanottajilla sekä tarvittavilla välityspäätöksillä.

Kansalainen voi itse käynnistää asiointiprosessin sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisessa asiointipalvelussa, jossa hän voi antaa suostumuksen tietojensa käyttämiseen. Suostumustieto lähetetään kyselyn mukana ja se voi koskea yksittäistä todistusta tai lausuntoa tai laajempaa kokonaisuutta. Kansalaisen täytyy olla tietoinen missä laajuudessa hänen tietojensa kulloiseenkin asiointiprosessiin käytetään. Nykyisen asiakastietolain sanamuoto edellyttää, että asiakirja voidaan luovuttaa vain sille taholle, jota varten se on alun perin laadittu. STM on linjannut, että todistuksia ja lausuntoja voidaan luovuttaa sähköisesti kansallisten palveluiden kautta muillekin osapuolille joko kansalaisen suostumuksella tai lakisääteiseen tiedonsaantioikeuteen pohjautuen.

Mikäli kansalaisen todistusten ja lausuntojen välitystoiminnallisuus toteutetaan Omakantaan, voi kansalainen hallinnoida yksittäisiä luovutuslupia, mikä käytännössä tarkoittaa kansalaisen itsensä tekemää todistusten välitystä. Lakisääteinen oikeus tietoihin perustuu useisiin eri lainkohtiin (esim. vapaaehtoiset vakuutukset, pakolliset vakuutukset, eläkkeet, muut etuudet ja viranomaistoimet jne.) ja näihin prosesseihin käytettäviin todistuksiin tai lausuntoihin ei tarvita kansalaisen erillistä lupaa.

Lakisääteiset tiedonsaantioikeudet eivät perustu kansalaisen itse tekemiin yksittäisiin todistuksiin tai lausuntoja koskeviin suostumuksiin. Lakisääteisen tiedonsaantioikeuden perusteella todistuksia ja lausuntoja pitää pystyä hakemaan tarvittavassa laajuudessa. Eri käyttötarkoituksiin luovutettavien asiakirjojen tai niiden tietosisältöjen joukkoa rajataan uudella ”Viestinvälitys – Käyttötarkoitus” -koodistolla.

Luovutuskieltojen tarpeellisuus arvioidaan jatkokehitysvaiheessa. Jatkossa kansalainen voisi hallinnoida luovutuskieltoja Omakannassa. Tällä toiminnallisuudella kansalainen voisi estää haluamansa todistuksen tai lausunnon luovuttamisen kaikissa tapauksissa muille kuin lakisääteisen tiedonsaannin piiriin kuuluville toimijoille. Luovutuskiekkot eivät sisälly ensimmäisten vaiheiden toteutuksiin.

Linjaus 8: Sama todistus tai lausunto voidaan luovuttaa usealle taholle.

Linjaus 9: Lakisääteiset tiedonsaantioikeudet eivät perustu kansalaisen itse tekemiin yksittäisiin todistuksiin tai lausuntoja koskeviin suostumuksiin.

Linjaus 10: Luovutuksen perusteena oleva kansalaisen antama suostumustieto voidaan välittää kysely- ja välityspalvelulle ulkoisesta järjestelmästä.

ID 1.	Vaatus: Todistuksen tai lausunnon tekemisen yhteydessä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö pystyy kirjaamaan kansalaisen antaman suostumuksen tietyille vastaanottajalle. Suostumus tarkoittaa välityksen perusteen ja välityksen kohteen valitsemista ”Viestinvälitys – Sanoman vastaanottaja” sekä ”Viestinvälitys – Välityspäivä” -koodistoista.	Rooli: Todistuksen tuottava palvelu.
ID 2.	Vaatus: Kansalainen voi antaa suostumuksen todistuksen tai lausunnon hakuun kyselypalvelulle sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisessa asiointipalvelussa.	Rooli: Kyselevä järjestelmäpalvelu.
ID 3.	Vaatus: Kansalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisessa asiointipalvelussa antama suostumustieto välitetään kyselysanoman mukana.	Rooli: Kyselevä järjestelmäpalvelu.
ID 4.	Vaatus: Välityksen perusteena voi olla lakisääteinen tiedonsaantioikeus, joka perustuu kansalaisen itsensä, edunvalvojan tai viranomaisen aloittamaan asiointiprosessiin.	Rooli: Todistuksen tuottava palvelu, Kyselevä järjestelmäpalvelu.

6.2 Välityspalvelu

Välityspalvelun yksinkertaisimmassa käyttötapauksessa todistuksen tai lausunnon tekemisen yhteydessä valitaan välityspäivä ja sanoman vastaanottaja, jonka tulee olla vastaanottajarekisterissä. Toiminnallisuus vastaa nykyistä A-todistusten välitystä Kelaan, sillä erotuksella, että nykyinen viestinvälitys on toteutettu teknisesti PUSH-mallilla ja jatkossa välitys ulkoisille toimijoille tapahtuu teknisesti PULL-mallilla. Edellisen lisäksi tarvitaan toiminnallisuus, jossa todistus tai lausunto välitetään toimialakohtaiseen keskitettyyn palveluun niissä tapauksissa, joissa vastaanottajaa ei voida yksilöidä todistuksen tai lausunnon laatimisen hetkellä. Keskitetyn palvelun vastuulla on palauttaa Kanta-palvelulle edelleenvälitystieto kun vastaanottava taho on selvinnyt.

Välityspalvelu palauttaa kokonaisia asiakirjoja tai asiakirjan tietyille vastaanottajalle kohdennettuja osuuksia. Kysely- ja välityspalvelun vastuulla on rajoittaa välitettäviä tietosisältöjä määriteltujen sääntöjen mukaisesti. Esimerkiksi yhdelle B-todistukselle on voitu kirjata tietoja useampaa käyttötarkoitusta varten, tällöin kysely- ja välityspalvelu huolehtii siitä, että eteenpäin välitetään ainoastaan käyttötarkoituksen mukaisia asiakirjoja tai tietosisältöjä.

Omakantaan toteutetaan toiminnallisuus, jolla kansalainen voi itse välittää todistuksia ja lausuntoja haluamilleen tahoille. Tätä toiminnallisuutta voidaan käyttää esimerkiksi A-todistuksen välittämiseksi työnantajalle ja hyödyntää vastaanottajarekisterinä ulkoisia rekistereitä sekä mahdollisesti muita toteutettavia KaPa-palveluja. Omakannasta välittäminen jätetään jatkokehitysvaiheeseen ja sen tarpeellisuus tulee arvioida tarkemmin.

Määrittelyssä nousi esiin tarve viestinvälitykselle todistuksia tuottavien ja niitä hyödyntävien organisaatioiden välillä. Joissakin tapauksissa todistuksissa tai lausunnoissa viitataan tutkimuksiin tai aikaisempiin tuloksiin, mutta näitä ei ole kirjattu osaksi todistusta. Tällöin on tarve saada käyttöön viitatut tiedot joko suoraan tai uuden todistuksen kautta, johon keskeiset tulokset on kirjattu. Uudet lomakemäärittelyt ohjaavat täyttämään tiedot oikein ja riittävässä laajuudessa, joten listätietopyyntöjen määrän odotetaan jatkossa pienenevän, mutta siitä huolimatta lisätietopyyntöjä tarvitsee tehdä jatkossakin. Nykyään kontaktointi hoidetaan puhelimitse, sähköpostilla tai kirjeellä. Toiminnallisuus, jossa tietoja hyödyntävä organisaatio voisi kysely- ja välityspalvelun kautta tehdä yksilöidyn lisätietopyynnön tiedon tuottaneelle organisaatiolle sujuvoitaisi prosesseja merkittävästi. Mikäli kysely- ja välityspalvelua kehitetään jatkossa siten, että sen kautta voidaan välittää laajemminkin tietoja

organisaatioille saataisiin lisätietopyyntöprosessi digitoitua päästä päähän. Viestinvälitys ilman lisätietojen toimittamisen mahdollistamista ei toisi nykykäytäntöön suuria hyötyjä, ja siksi viestinvälitystoiminnallisuuden mahdollinen toteutus on priorisoitu jatkokehitykseen. Viestinvälitystoiminnallisuuden toteuttamiseen voidaan hyödyntää Kansallisen palveluarkkitehtuurin palveluita.

Linjaus 11: Todistusten ja lausuntojen välityksessä voidaan käyttää toimialakohtaisia keskitettyjä palveluja, jotka edelleenvälittävät tiedot asiaa käsittelevälle organisaatiolle.

ID 5.	Vaatus: Todistuksia ja lausuntoja voidaan välittää välityspalvelun kautta vastaanottaville tahoille, jotka ovat vastaanottajarekisterissä.	Rooli: Todistuksen tuottava palvelu.
ID 6.	Vaatus: Todistusten ja lausuntojen välitys voidaan kohdentaa keskitettyyn toimialakohtaiseen palveluun, mikäli vastaanottajaa ei pystytä tekohetkellä yksilöimään. Tällöin vastaanottajatiedoksi valitaan esimerkiksi "Viestinvälitys – Sanoman vastaanottaja" -koodistosta koodi "Eläkejärjestelmä".	Rooli: Todistuksen tuottava palvelu.
ID 7.	Vaatus: Välityspalvelu pystyy ottamaan vastaan toimialakohtaisen keskitetyn palvelun palauttaman edelleenvälitystiedon.	Rooli: Välityspalvelu.
ID 8.	Vaatus: Toimialakohtaisesti keskitetty palvelu pystyy tuottamaan ja palauttamaan edelleenvälitystiedon kysely- ja välityspalvelulle.	Rooli: Välityksen vastaanottopalvelu.
ID 9.	Vaatus: Omakanta pystyy näyttämään kansalaiselle toimialakohtaisen keskitetyn palvelun palauttaman edelleenvälitystiedon.	Rooli: Omakanta.
ID 10.	Vaatus: Välityspalvelu välittää asiakirjoja tai asiakirjojen tiettyjä osia. Välityspalvelun vastuulla on rajoittaa välitettäviä tietosisältöjä määriteltyjen sääntöjen mukaisesti.	Rooli: Välityspalvelu
ID 11.	Vaatus: Kansalainen voi itse välittää todistuksia ja lausuntoja Omakannan kautta.	Rooli: Omakanta, Välityspalvelu.
ID 12.	Vaatus: Organisaatiolle osoitettuja todistuksia ja lausuntoja voi katsella käyttöliittymällisen palvelun kautta.	Rooli: Välityksen vastaanottopalvelu.

6.3 Kyselypalvelu

Kyselypalvelun toiminnan yleiskuvaus on esitetty luvussa 4. Kyselypalvelusta voidaan tietyillä ehdoilla hakea kansalaisen todistuksia ja lausuntoja. Mikäli yhtään todistusta tai lausuntoa ei löydy, palauttaa palvelu kyselijälle tiedon ettei haun mukaisia todistuksia tai lausuntoja ole saatavilla.

Kyselypalvelun pitää pystyä vastaanottamaan kansalaisen antama luovutuslupa kyselyn mukana tietojen hakemiseen sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisesta asiointipalvelusta. Kyselyt on määritelty etukäteen osana liittymisprosessia. Eri käyttötarkoituksiin luovutettavia asiakirjoja tai asiakirjojen määriteltyjä tietosisältöjä ylläpidetään "Viestinvälitys – Käyttötarkoitus" -koodistossa. Kun kyse ei ole lakisääteisestä tiedonsaantioikeudesta ei hakuajon aika- tai muita rajoituksia voida muuttaa. Esimerkiksi kysely voi olla määritelty siten, että se palauttaa viimeisen kahden vuoden ajalta kaksi viimeistä B-todistusta, kyselyä ei voida muuttaa kattamaan pidempää aikaväliä tai useampia todistuksia.

Lakisääteiseen tiedonsaantioikeuteen perustuvissa kyselyissä on tunnistettu tarve muokata hakuehtoja todistustyypeittäin, erilaisilla aikarajauksilla, käyttötarkoituksen mukaan tai kappalemäärittäin. Esimerkiksi voidaan kysyä viimeiset kaksi B-todistusta, kaikki B-todistukset viimeisen kahden vuoden ajalta tai viimeisin B-todistus joka on tehty tiettyä tarkoitusta varten. Tarvittaessa hakuehtojen joukkoa tulee pystyä lisäämään, tarvittavat lisähakumahdollisuudet määrittämään jatkokehitysvaiheessa. Kyselypalvelun toteuttaminen yllä mainitussa muodossa vaatii lakimuutoksia ja niiden toteuttaminen on osaksi riippuvainen uudesta asiakastietolaista ja sen aikataulusta.

Sidosryhmähaastatteluissa tunnistettiin tarve todistusten ja lausuntojen saamisen lisäksi pääsy rajoitetusti laajemminkin potilastietoihin. Kysely- ja välityspalvelun toiminnallisuuksia voitaneen käyttää muidenkin tietojen toimittamiseen, mutta näiden tarkemmat määrittelyt jäävät jatkokehitykseen.

Linjaus 12: Todistus tai lausunto voidaan luovuttaa kysely- ja välityspalvelun kautta kaikille niille tahoille, joihin kansalainen antaa suostumuksensa tai tiedonsaantioikeus on lakiperusteinen.

Linjaus 13: Jos toimijalla on lakisääteinen oikeus saada todistus, todistus voidaan luovuttaa palvelun kautta ilman kansalaisen erikseen ilmaisemaa suostumusta.

ID 13.	Vaatus: Kyselypalvelu pystyy vastaanottamaan kansalaisen suostumuksen osana tehtävää kyselyä.	Rooli: Kyselypalvelu.
ID 14.	Vaatus: Kyselypalveluun liittyville toimijoille, joilla ei ole lakisääteistä tiedonsaantioikeutta, on ennalta määritellyt hakuehdot joita ei voi muuttaa.	Rooli: Kyselevä järjestelmäpalvelu.
ID 14a.	Vaatus: Ensimmäisessä vaiheessa toteutettavassa Trafin ajokorttihakemuksessa käytetään seuraavaa hakua: Asiakkaan tunnistetieto (hetu), näkymät (AJO, NT), lukumäärä (1), palautetaan viimeisin ajokorttikäytön sisältävä asiakirja tai asiakirjasta rajattu tietosisältö luontipäivän mukaan.	Rooli: Kyselevä järjestelmäpalvelu.
ID 14b.	Vaatus: Kyselypalvelu tarkistaa kyselyn oikeellisuuden ennen todistusten tai lausuntojen palautusta kyselevälle järjestelmäpalvelulle.	Rooli: Kyselypalvelu.
ID 15.	Vaatus: Kyselypalvelun vastuulla on rajoittaa välitettäviä tietosisältöjä määriteltujen sääntöjen mukaisesti	Rooli: Kyselypalvelu.
ID 16.	Vaatus: Kyselypalvelu tarkistaa kyselyt ja antaa tehdä vain ennalta määritellyjä kyselyitä ulkoisista palveluista, joilla ei ole lakisääteistä tiedonsaantioikeutta.	Rooli: Kyselypalvelu.
ID 17.	Vaatus: Kyselypalvelu tarkistaa lakisääteisen tiedonsaantioikeuden piiriin kuuluvien toimijoiden kyselyiden oikeellisuuden.	Rooli: Kyselypalvelu.
ID 18.	Vaatus: Lakisääteiseen tiedonsaantioikeuteen perustuvia kyselyitä pitää voida muokata todistustyypeittäin, käyttötarkoituksen mukaan, kappalemäärän mukaan sekä erilaisilla aikarajauksilla.	Rooli: Kyselevä järjestelmäpalvelu, Kyselypalvelu.
ID 19.	Vaatus: Kansalainen näkee Omakannassa mitkä kaikki todistukset ja lausunnot on kenellekin annettu kyselypalvelun kautta sekä välityksen perusteella.	Rooli: Kyselypalvelu, Omakanta.
ID 20.	Vaatus: Todistuksen tai lausunnon käyttötarkoitustieto pitää pystyä selvittämään Kanta-palvelussa ja rajaamaan välitettäväksi vain kyselyn käyttötarkoituksen mukaisia todistuksia tai tietosisältöjä.	Rooli: Kyselypalvelu.

ID 21.	Vaatus: Todistuksen käsittelijälle näytetään virheettömästi ja vain hänen tarvitsemansa tiedot kyselypalvelun kautta saaduista todistuksista ja lausunnoista.	Rooli: Kyselevä järjestelmäpalvelu.
---------------	--	--

7 Ehdotukset jatkotoimenpiteiksi

7.1 Toiminnallinen vaiheistaminen

Seuraavaan taulukkoon on koottu määrittelyssä esiteltyjä piirteitä ja vaatimuksia sen osalta kuinka ne kytkeytyvät toteutettavaan vaiheistukseen. Vaiheistus on tehty siten, että

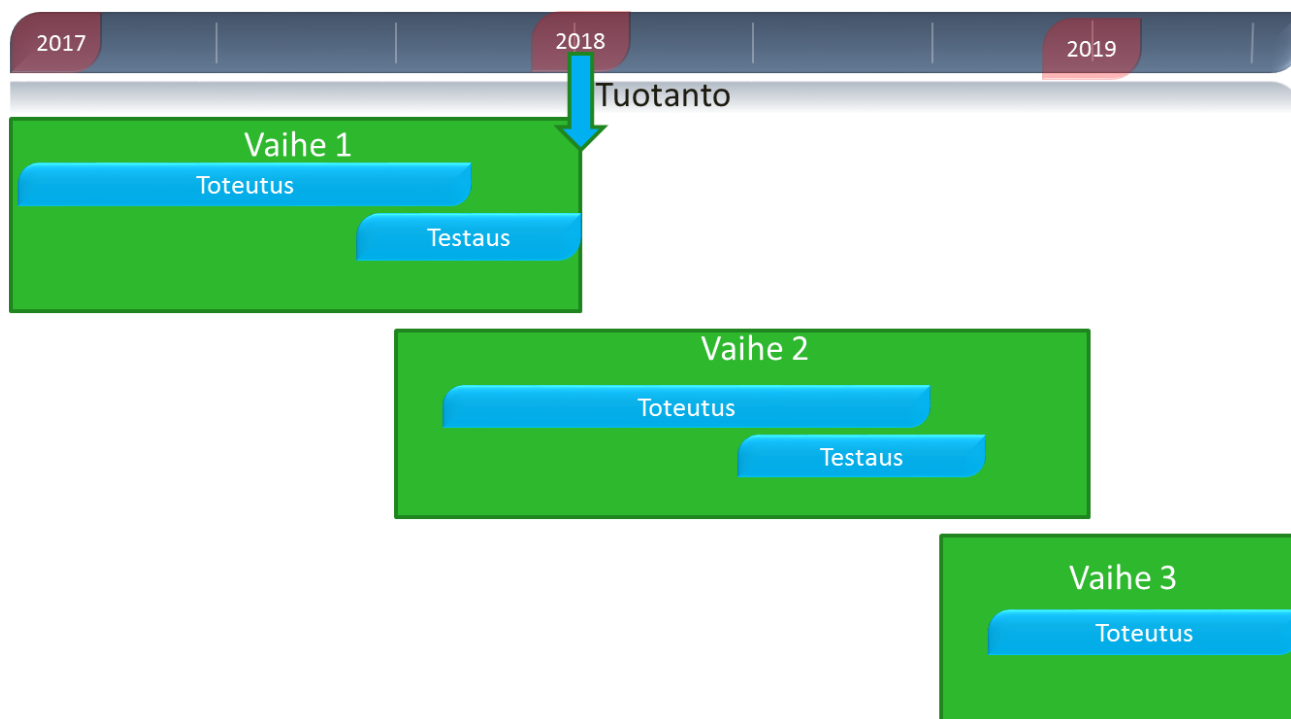
- vaiheessa 1 toteutetaan nykyisen välityspalvelun laajentamiseen liittyvät lainsäädännön tällä hetkellä mahdollistamat toiminnallisuudet sekä kiireellisimmät toiminnallisuudet, jotka kuitenkin vaativat STM:n tulkinnan nykyisestä asiakastietolaista
- vaiheessa 2 on tarpeet, jotka vaativat uuden asiakastietolain hyväksymisen
- kolmannessa vaiheessa olevat toiminnallisuudet eivät ole kaikkein kiireellisimpiä ja niiden toteutuksen hyödyllisyys tulee arvioida tarkemmin. Ne myös vaativat todennäköisesti lisää määrittelytyötä.

Vaihe 1				
Välityspalvelu	Kyselypalvelu	Omakanta	Tuottaja	Vastaanottaja
Välityspalvelu välittää todistuksen tuottavan palvelun pyynnöstä todistuksia valituille välityksen kohteille.	Kyselypalvelu pystyy vastaanottamaan kansalaisen suostumuksen osana tehtävää kyselyä.	Kansalainen näkee Omakannassa mitkä kaikki todistukset ja lausunnot on kenellekin annettu kysely- ja välityspalvelun kautta sekä välityksen perusteen.	Todistuksen tai lausunnon tekemisen yhteydessä ammattilainen pystyy kirjaamaan suostumuksen (välityksen peruste) tietyille vastaanottajalle.	Kyselypalveluun liittyville toimijoille, joilla ei ole lakisääteistä tiedonsaantioikeutta, on ennalta määritellyt hakuehdot joita ei voi muuttaa.
Kansalainen voi itse välittää todistuksia ja lausuntoja Omakannan kautta. (Kelan valmiuksien perusteella voidaan toteuttaa myös vaiheessa 2).	Kyselypalvelu varmentaa kyselyiden oikeellisuuden.	Kansalainen voi itse välittää todistuksia ja lausuntoja Omakannan kautta. (Kelan valmiuksien perusteella voidaan toteuttaa myös vaiheessa 2).	Todistuksia ja lausuntoja voidaan välittää todistuksia tai lausuntoja tuottavan palvelun toiminnallisuuksilla välityspalvelun kautta vastaanottaville tahoille.	Kansalainen voi antaa kertaluonteisen luovutusluvan todistuksien tai lausuntojensa käyttöön ulkoisessa asiointipalvelussa.
Välityspalvelu toteutetaan PULL – mallilla.				

Vaihe 2				
Välityspalvelu	Kyselypalvelu	Omakanta	Tuottaja	Vastaanottaja
Todistuksia ja lausuntoja voidaan välittää keskitettyyn toimialakohtaiseen palveluun.	Todistuksen tai lausunnon käyttötarkoitustieto pitää pystyä selvittämään Kanta-palvelussa.	Omakanta näyttää todistusten ja lausuntojen edelleenvälitystiedon kansalaiselle.		Vastaanottava järjestelmäpalvelu voidaan toteuttaa keskitettynä palveluna.
Välityspalvelu pystyy ottamaan vastaan toimialakohtaisen keskitetyn palvelun palauttaman edelleenvälitystiedon.	Lakisääteiseen tiedonsaantioikeuteen perustuvia kyselyitä pitää voida muokata todistustyypeittäin, käyttötarkoituksen mukaan, kappalemäärän mukaan sekä erilaisilla aikarajauksilla.	Omakanta ei näytä viivästettyjen todistusten tai lausuntojen edelleenvälitystietoa ennen annettua päivämäärää tai pysyvästi viivästettyjen tietojen osalta lainkaan.		Jos sähköisessä todistuksessa on tieto viivästämisestä, todistuksen välittämisen prosessi ei poikkea tavanomaisista työnkuluista, mutta todistuksen vastaanottajan on otettava viivästämistieto huomioon todistuksen jatkokäsittelyssä, esimerkiksi todistuksen näyttämisessä omassa asiointipalvelussaan.
Välityksen perusteena voi olla lakisääteinen tiedonsaantioikeus, joka perustuu kansalaisen itse, edunvalvojan tai viranomaisen aloittamaan asiointiprosessiin.	Kyselyn perusteena voi olla lakisääteinen tiedonsaantioikeus, joka perustuu kansalaisen itse, edunvalvojan tai viranomaisen aloittamaan asiointiprosessiin.			
Viivästettyjen todistusten ja lausuntojen välityksen tarpeiden ja kohteiden tarkempi määrittely.	Viivästettyjen todistusten ja lausuntojen kyselyn tarpeiden ja kohteiden tarkempi määrittely.			

Vaihe 3				
Välityspalvelu	Kyselypalvelu	Omakanta	Tuottaja	Vastaanottaja
Välityspalvelun kautta voidaan toimittaa potilastietoja lisäselvityspyyntöihin.		Kansalainen voi hallinnoida luovutuskieltoja Omakannassa.	Tuottaja voi vastaanottaa lisäselvityspyyntöjä todistusten vastaanottajilta.	Vastaanottaja voi välittää lisäselvityspyyntö todistuksen tai lausunnon tuottaneelle yksikölle.
Välityspalvelu välittää todistusten mitätöintitiedot niitä tarvitseville organisaatioille.				Organisaatiolle osoitettuja todistuksia ja lausuntoja voi katsella käyttöliittymällisen palvelun kautta ulkoisessa palvelussa.

Vaiheistuksen karkea toteutusaikataulu on seuraava:

Kuva 10. Karkea toteutusaikataulu

7.2 Linjaukset

Määrittelyn aikana nousi esiin linjaustarpeita, joilla on vaikutusta toiminnallisuuksien toteutuksiin tai toteutusaikatauluun. Alustava vaiheistus on tehty alla olevien linjausten mukaisesti.

Linjaus 1: Kysely- ja välityspalvelu toteutetaan teknisesti PULL-mallilla. Nykyistä PUSH -mallia hyödynnetään jatkossakin ainoastaan jo toteutetussa todistusten välityksessä Kelan etuuskäsittelyyn.

Linjaus 2: Todistuksia ja lausuntoja hyödyntäville sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuolisille vastaanottajille tulee omat kansallisen palveluväylän liityntäpisteet.

Linjaus 3: Kysely- ja välityspalveluun liittyvien todistuksia vastaanottavien järjestelmien on täytettävä relevantit tietosuoja- ja tietoturvallisuusvaatimukset ja läpäistävä rajattu yhteistestaus. Liittyvien organisaatioiden on kuvattava tietosuoja- ja tietoturvallisuuskäytäntönsä tietosuojan ja tietoturvallisuuden omavalvontasuunnitelman (THL määräys 2/2015) tai sitä vastaavan muun suunnitelman kautta.

Linjaus 4: Kysely- ja välityspalvelu palauttaa kokonaisia asiakirjoja tai asiakirjan tietyille vastaanottajalle kohdennettuja osuuksia.

Linjaus 5: Ensimmäisten vaiheiden toteutuksissa ei välitetä todistusten mitätöintitietoa. Mitätöintitiedon tarpeellisuus arvioidaan uudelleen jatkokehitysvaiheessa.

Linjaus 6: Todistusten ja lausuntojen viivästyksen tarkemmat määrittelyt tehdään vaiheessa 2.

Linjaus 7: Kysely- ja välityspalvelulla ei ole tietoa mahdollisesta turvakiellosta. Palvelun kautta ei välitetä todistuksia tai lausuntoja, jotka sisältävät turvakiellossa määriteltyjä tietoja.

Linjaus 8: Sama todistus tai lausunto voidaan luovuttaa usealle taholle.

Linjaus 9: Lakisääteiset tiedonsaantioikeudet eivät perustu kansalaisen itse tekemiin yksittäisiä todistuksia tai lausuntoja koskeviin suostumuksiin.

Linjaus 10: Luovutuksen perusteena oleva kansalaisen antama suostumustieto voidaan välittää kysely- ja välityspalvelulle ulkoisesta järjestelmästä.

Linjaus 11: Todistusten ja lausuntojen välityksessä voidaan käyttää toimialakohtaisia keskitettyjä palveluja, jotka edelleenvälittävät tiedot asiaa käsittelevälle organisaatiolle.

Linjaus 12: Todistus tai lausunto voidaan luovuttaa kysely- ja välityspalvelun kautta kaikille niille tahoille, joihin kansalainen antaa suostumuksensa tai joiden tiedonsaantioikeus on lakiperusteinen.

Linjaus 13: Jos toimijalla on lakisääteinen oikeus saada todistus tai lausunto, se voidaan luovuttaa palvelun kautta ilman kansalaisen erikseen ilmaisemaa suostumusta.